

A lombokon először villant át a tó tükre, kevéssel utána felbukkantak a mészkőhegy ismerős sziklái, hasadásaikkal, melyek mint felnyújtott tenyér előre hajló ujjpercei árnyékolódtak és vetettek tükörképet a vasúti töltésen túli vízre. A füstös alagút-lyuk végén, mindjárt ahogy ki-rohantak, előtűnt a temp-lomtorony és a lejtőn álló kastély csücske.

Latzkó Andor* 57

HAZATÉRÉS

Bogdán erősen kihajolt a kocsi ablakán, mohó tekintettel és ajzott gyanakvással, mintha leltározna, nem tűnt-e el semmije. A legkisebb facsoport láttán is elégedetten bólintott, a táj tételeit a képhez mérve, melyet az emlékezetében hordott. Minden egyezett. Az országúton, mely most a vágány mellett futott, minden kilométerkö szilárdan cövekelt a helyén, és éppen most előlobbant a hatalmas vörös erdei bükk, melynél a lovai egyszer megbokrosodva kis híján felborították a kocsit.

Bogdán János mély, nagy levegőt vett, előbányászt a zsebe mélyéről a kis kerek tükröt, hogy kiszállás előtt utoljára ellenőrizze a fizimiskáját. Úgy rémlett, az előző állomás óta még rútabb lett. Az arca jobbfelére még csak-csak, itt megmaradt valamicske a bajszából is, a bőre is tűrhető, sima, kivéve a rosszul hegedt tépést a szája szögletében... Ám a bal! Hej, ami azt illeti, hagyta magát rászedni az átkozott nagyvárosi népségtől, amely háborúban és békében is csak bolondját járatja a falusival! A címeres tanár úr csakúgy, mint a finom hófehér köpenyes dámák, a fellengzős beszédjükkel... Bitang mindahány! A jó isten a megmondhatója, nem volt nehéz az egyszerű kocsist, aki ügyyel-bajjal épp csak megtanult írni-olvasni, kelepcebe csalni! Rámosolyogtak, ígértek fűt-fát, csillagot az égről, és most itt ül cserbenhagyva, magában, elveszetten.

Szitkozódva tépte le fejéről a kalapját, és maga mellé vágta az ülésre.

Hát emberi ábrázat ez? Szabad valakit ilyenné szabni? Az orra apró színes kockákból összerakva, a szája félrerántva, a bőre puffedtre paskolt és mint a nyúzott hús, piros, de ez hagyján, mert keresztül-kasul árkok szabdalják és a pofacsontja helyén mély, tátongó barlang, mely akár egy vastagabb emberi ujjat is elnyelhetne. Irtózatos! Ezért hagyta magát kínozni? Ezért hagyta, hogy méla baromként behajtsák abba a szobába, üvegfal mögé, csillogó pengék közé? Még ma is borzong és csatakosra izzad, ha visszagon-dol a kínokra, melyeket fogcsikorgatva tűrt, csak azért, hogy emberi külsővel térhessen vissza a menyasszonyához.

Most itt van... A vonat előugrik az alagútból, és a gömbakácok az állomásfőnök házikója előtt beköszönnek az ablakon. Mérgesen cibálta végig Bogdán a telitömött hátizsákját a kocsin, lebotorkált a lépcsőn, és tanács-talanul szobrozott, amikor a vonat a háta mögül pöfögve kiszaladt. Nagy,

virágos zsebkendőjével leitatatta a gyöngyöző verítéket a homlokáról. Minek is jött haza egyáltalán? Mit keres itt? Lábat végre az áhított szülőföldre helyezve eszelős honvágya gerjedt a néhány órája elhagyott kórház után. Az ispotály után, melyből reggel még ujjongva lépett ki...! A félhomályos
58 folyósora gondolt, a kötésbe burkolt testekre, melyek mindegyike rángatózott, támolyogott, sántított, remegett vagy egyszerűen csak bénán hevert. Ott már régen nem ütközött meg senki a széttrancsírozott fizimiskáján. Ellenkezőleg! Legtöbbje irigyelte, mert megmaradt mindkét karja, lába, épen maradt a jobb szeme, és vitán felül munkaképes volt! Sokan cseréltek volna vele, ez szülte a rosszindulatú megjegyzéseket is, amelyek a rokkantsági járuléka igazságosságát firtatták. Az állami járulék, melyet az elvesztett bal szeméért kap. Fél szem és összekarmolt arc, mi ez, kérem szépen, a falábhöz, béna karhoz, átlótt tüdőhöz képest, mely a legkisebb erőfeszítéstől is sípol és zörög, mint egy ócska masinéria?! Burokban született ember a nyomorékok tengerében! És híresség, hiszen mindenki ismeri a történetét, mindenki Bogdán Jánost akarja először látni, ha a kórházba jön, az embert, aki tizenkétszer hagyta, hogy szíjokban hasítsák ki a bőrét a hátából, melléből és combjából. Minden újabb műtét után, ahogy lefejtették róla a kötetést, a hálótermének ajtaja egyfolytában lengett, szakvélemény szakvéleményt ért, és ha ismeretlen csöppent oda, rögvest megmagyarázták neki, színesen ecsetelve, milyen rossz formát mutatott ez az arc előzőleg! Még a legutolsó műtét előtt is! A néhányak, akik kezdettől közös hálóban feküdtek Bogdánnal, a korábbi borzalmas állapotot olyan büszkeséggel írták le, mintha valamelyes szerepük lett volna a sikeres fazonírozásban. Bogdán János így szinte hiú lett, sebesülésére, a fájdalmas és hosszadalmas küzdelemre, melybe a szépülése miatt állhatatosan belement és a haladásra, mely ekörül mutatkozott. A kórházat abban a hiszemben hagyta el, hogy otthon a csudájára fognak járni. De most...?

Elárvulva, hátizsákjával és ládájával a lábánál, előntve az Alföld medrek napfényétől, maga előtt a szétterülő faluval Bogdánt kishitúség öntötte el és... Félelem. Süvöltő gránátok közepette, élethalálharcban, a legkegyetlenebb kizúgása közben sem kapta el hasonló. Megfogalmazható érzések, mélyre látó felismerések renyhe paraszteszéből, dachból és híuságból összetákolt személyiségéből nem bukhattak elő, de valamely ösztönszerű gyanakvás, mely elfogta, világosan éreztette vele, hogy csalódásoknak és ellenségességnek megy elébe. Elszontyolodva kanyarította vállára a poggyászát, és tétován az állomáskijárat felé indult. A poros akácok árnyékában, melyekkel kölcsönösen látták egymást felcseperedni, régi énjével, a délceg urasági kocssal, a csinos Bogdán Jánossal szembesült. Ekkor már minden műtét, toldozás-foldozás, ámuló és elégedett doktor-tekinet fabatkát sem ért! Itt már hasonlítottatásnak helye nem volt, csak egyetlen egynek: a hetyke, önhitt

legénynek, aki az első mozgósítás után rekedtre énekelt hangon kurjantott utolsó istenhozzádot az ő Marcsájának, és a nyomoréknak az összevetése, aki most fél szemmel, széttíport állal, elfelezett orral és összefércelt pofával áll szédelegve ugyanezen állomás előtt, leverve, mintha minden szerencsétlenség most szakadna rá.

A kis rácsos ajtónál, kezében a lyukasztóval, a Kovács pályaoőr felesége fecsegett – ura a háború kitörése óta valahol Oroszországban hánkolódik – és türelmetlenül várt az utolsó utasra. Bogdán János látta és megismerte az asszonyt, a szíve heves kalapálásba kezdett, és önkéntelenül még szűkebbre fogta a lépteit. Vajon ráismer? Köszönti? Térde, mint a szűette, száraz fa, megroskadt, rogyadozott, és a keze reszketett az izgatottságtól, amikor átnyújtotta a jegyét.

Az asszony elvette, majd utat engedett; szava sem volt hozzá. Bogdánnak elállt a lélegzete. Összeszedte minden erejét, megmaradt félszemével erősen az asszony arcába nézett, hangját ércesre tisztította és megszólalt: – Adj’ isten!

– Adj’ isten! – ismételte az asszony. A pillantását elkapva és követve látta, hogyan tapogatózik, tágul és mered, majd röppen el, mintha nem bírná a látványt. Kereste a szavakat, mit mondhatna, amikor meghallotta, hogy az asszony ajka halk, remegő „jézusmáriám”-ot hebeg, mintha ördögöt látott volna. Bogdán megtántorodott, a szédületét követve gyorsan kilépett egy nagyot oldalra, aztán már csak a másik lábát kellett maga után húznia, és állt is tovább.

„Nem ismert rám!”, dobolta a vér a fülébe. „Nem ismert rám!” Elszédelt egy padig, ledobta a poggyászát és mellézuhan. A Kovács pályaoőr felesége nem ismerte meg Bogdán Jánost. A szülőházuk szomszédos volt, együtt jártak iskolába, együtt bémálkoztak, a karjaiban is szorította a leányt, és ki tudja, hány csókot lopott tőle, mielőtt Kovács Gáspár a faluba érkezett, és megkérte a kezét. És az asszony nem ismerte meg. Még a hangját se!

Önkéntelenül ismét felé pillantott, és látta, ahogy az állomásfőnöknek magyaráz, s élénk kézmozdulataiból kitalálta, hogy a torz arcú idegenről mesél, aki épp most érkezett.

Fojtott szitkozódás szakadt ki a száján, elharapta, a feje előre hanyatlott, és olyat bődült az ásító csendbe, mint egy nyakonszúrt bölény.

Mit tegyen most? Felsétáljon a kastélyba, betaszítsa a cselédház kiskapuját, s a hűledező Marcsájának kiáltson egy huncut „Adj’ isten, virágom!”-ot? Bizony, így képzelte, elképzelte vagy ezerszer, egészen pontosan ekképp: a lányok felsikoltanak, a menyasszonya örömeben a nyakába ugrik, száz kérdés, mint a zápor, hullik felé, ő meg térdén lovagoltatva a Marcsát csak úgy hetykén, hébe-hóba odaválaszolgat valamit az ámuló gyülekezetnek.

Hová párolgott ez mind? Marcsához, így? Ezzel a pofával, melynek látán a Juli kereszteteket dobál magára? Széltében az egész vármegyében úgy tartották a lányról, fenn hordja az orrát, élesre fente a nyelvét, tucatszám nevette, figurázta ki a legényeket, amíg... Amíg bele nem habarodott

60 Bogdán Jánosba.

Bogdán az öklét tömte a torkába, fogait mélyen a húsába vájta, míg az erős fájdalom segített legyűrni a zokogását. Aztán gondolkodni próbált.

Soha nem volt rossz sora. Kedvelték mindenhol, iskolában, uraságnál, kastélyban és katonaságnál egyaránt. Fess, jó kiállású fiú, kitűnő lovas, jó kezű kocsis, akit a jószágai is szeretnek, mert ő is szereti mindet... Vidám, mindig fütyörésző legény, aki megszokta, hogy a lányok büszkén visszamosolyognak, ha elrobogtában nagylelkűen csókot dob nekik. Csak a Marcsánál tartott kicsit tovább a dolog, na de tudott volt, hogy Marcsa a legszebb és legválogatósabb leány, és maga a nagyságos úr is irigyen veregette meg a kocsisa vállát, amikor hírért vette az eljegyezésükhöz.

– Szép pár! – toldotta a tiszteletes úr.

Tapogatózva halászta elő újra a kicsi tükröt, belenézett és összeomlott. Ímhol hát a világszép Marcsa vőlegénye! Ez a toldozott-foltozott, ferelmes krampuszpofa, melyet a professzornak becézett bitang család összeügyetlenkedett! Mi köze ennek ahhoz a Bogdán Jánoshoz, akit Marcsa sírva kísért ki a bevagonírozáshoz, akinek a fülébe lehelte, hogy „feleséged leszek”? Marcsa számára egyetlen Bogdán János van, a szép urasági kocsis! Tényleg, urasági kocsis ő még? A nagyságos úr bolond lesz elcsúfítani a fogatát, esze ágába se jut majd berobogni a megyeszékhelyre egy madárijesztővel a bakon! Elküldik majd istállót takarítani, trágyát lapátolni. És Marcsa, a büszke Marcsa egy koszos napszámos felesége lesz...?

Nem, Bogdán ezúttal világosan érezte, hogy Marcsának ez az ember, aki itt ül, nem Bogdán János többé. Másik embert hozott haza a vonat.

Szomorúsága lassan indulattá horgadt, féktelen dühhé a nagyvárosi bagázs ellen, amely végletekig hitegette. Büszke legyen Marcsa, hogy ő a haza szolgálatába beletorzult? „Büszke”?!

Gúnyosan felkacagott, és ujjai görcsösen rászorultak és száz darabra roppantották a csorba kis tükröt. Szilánkok hasítottak a kezébe, a vér a kabátja ujjába csordogált, de észre se vette, annyira elborította a harag. Ezek tán azt hitték, hogy egy parasztlánynak megteszi egy félszemű és félorrú férfi is? Haza...? Hát a hazával lép a lány az oltár elé? A hazával tud pompázni, amikor megjelenik kézen fogva a többi asszony és a népek színe előtt? A haza hajt majd a kalapján lengő szalaggal a falun keresztül? Ostobaság!

A padon, szemközt az állomás épületével, homlokzatán a fölirattal, mely egyetlen névben összefoglalta az egész életét, emlékeit és reményeit, Bogdánnak hirtelen a béna Péter jutott eszébe, aki a malom mögötti

kalyibában élt, ezelőtt sok esztendővel. Tisztán látta maga előtt kopogó falábával és csillogó, éhes szemeivel. Föhládozta lábát a „hazáért” lenn, Boszniában az okkupáció alatt, aztán hazatért és magányosan tanyázott a faluszélen. Bogdán együtt gúnyolta a többi gyerekekkel, utánozták bigegő járását, alázatos testtartását, de a felnőttek se szívelték Pétert, 61 zokon vették, hogy a község pénzén él. Soha senki nem említett „hazát” vagy „szolgálatot”, amikor nagy ritkán feltűnt az utcán, benn a faluban, csak annyit, és azt is megvetéssel, „az ingyenes”.

Bogdánnak csikorgott az összeszorított foga, annyira bőszítette, hogy Péter nem jutott hamarabb az eszébe. Akkor jól kioszthatta volna a nagyképű fecsegőket „hazáról”, „megtiszteltetésről” és „büszkeségről”. Ha most a karmai közé kaparinthatná a professzor urat...! A fontoskodó, parasztkiváló professzort, aki fotómasinával képeket készített róla – nem is egyszer – jobbról, balról, előről, hátulról, mint-hogyha istenáldotta csodát rögzítene, amely őt dicséri... És most, lám, itt a csuda... Juli sem ismeri rá! A Juli!

Oly mélyre vájta magát a bosszútervekbe, hogy észre se vette az alakot, aki hosszú percek óta állt előtte, és kíváncsian vizsgálgatta. Hőhullám ömlött az arcába és feldobban a szíve a szavakra, melyek felriasztották:

– Te vagy az, Bogdán?

Boldogan, kisimulva emelte fel, majd csalódottan ráncolta vissza a homlokát, ahogy a púpos Mihályra futott a tekintete. Az egész faluban, az egész megyében nem volt ember, akinek Bogdán buzgó hálával ne szorította volna meg a tenyerét, amiért megismeri... De a púpos! Róla hallani sem akart. Most aztán végképp nem! A fickó talán azt hiszi, hogy benne cimborára lel, hiszen már nem ő az egyetlen nyomorék a határban?

– Én vagyok... Hát aztán?

Mihály élénk, szűrös szemei gátlástalanul kurkászták Bogdán arcát, és közben részvételt bólogatott.

– Téged bizony jól ellátott a muszka!

– Mit beszélsz, te! – förmedt rá kuvaszmód a másik. – Mi közöd hozzá? Ha az anyámból így összecsomagolva csusszanok a világra, mint te, hasam-mal a hátamon, nem kerülök én se az orosz elé!

A púpos komótosan leült Bogdán mellé, szemlátomást csöppent sem megbántva.

– Finomabb beszédű nem lettél a háborúban, annyi szent – szólt. – Nincs jó kedved, ez is érthető. Bizony így van ez! A szegénynek oda kell adnia minden csontját, hogy az ellenség ne vehessen el semmit a gazdagok feleslegéből! Még örülhetsz, hogy ennyivel megúsztad.

– Örülök is, csak bízd rám – mordult Bogdán sötét oldalpillantással. – A gránát nem kérdi, gazdag-e, szegény-e, odacsap! Grófok és bárók fekszenek odakünn, mint árokszálon a dög... Akit a jó isten nem vert meg, hogy nem való embernek, az mind künn van a harctéren, akár templom előtt koldult, akár aranytálból kanalizott korábban!

A másik krákogott és vállat vont.

– Van ilyen is, meg olyan is – még hozzátett volna valamit, de aztán meggondolta magát, és hallgatott. Ez a Bogdán mindig szolgálékú volt, büszke arra, hogy nagyurak lakája. Az elnyomóival tartott, mert zsinóros, ezüstgombos zekében az oldalukon feszíthetett. Most ágyuk elé lökték, hogy segítsen megvédeni vagyont, hatalmat... Letépték a fél fejét, hazajön, itt ül, és védelmezi a nagyságos urakat... Ilyen butaság ellen nincs orvosság, kár is a szóért. Vagy nem is butaság ez, csak a mundér védelme?

Némán ültek egy darabig, Bogdán körülményesen tömködté a pipáját, a másik érdeklődve figyelte.

– Fölmegy a kastélyba? – kérdezte végül, mikor a csibuk már füstölt.

Bogdán nagyon jól tudta, hova akar a másik kilukadni. Hiszen ismerte jól a bitangot... Szocialista! Komisz kutya, amely megharapja a kezét, amely eteti. A téglagyárban, mint munkafelügyelő, szép fizetést kapott, hálából fellázította az egész munkásságot, hogy követeljenek dupla bért! Már indultak volna, hogy felgyűjtsák a kastélyt! Nála is próbálkozott, szidta a nagyságos urat, de két pofon és egy hatalmas rúgás a hátsó fertályába észre térítette... Ne akarjon Bogdán Jánosból cucialistát faragni!

Mihály fészkelődött a padon, kutató pillantásokat vetett a szomszédjára. Végre aztán megszólalt:

– Mégis csak örülni fognak neked odafönn... Épségben a két karod, és nekik ember kell a gyárba.

– A téglagyárba? – kérdezte Bogdán fintorogva.

A púpos felkacagott.

– Téglagyár? Ohó! Minek kéne a háborúhoz téglá? Régen nincs itt téglagyár, hékás. Gránáthüvelyeket gyártunk. Látod-e, a vagonokat itt? Mind azzal van tele... Minden szombaton kifut a vonat gránátokkal telirakott vagonokkal!

Ez már bizony újság, gondolta Bogdán. Változás a birtokon, melyről ő nem tud.

– Hiszen milyen ügyesen van ez kitalálva – folytatta a másik gúnyos mosollyal –, az egyik harctérre megy, és hagyja, hogy széjjeltépjék, a másik szépen itthon marad, hüvelyeket gyárt, kitapétázza a kastélyát ezer koronás bankjegyekkel és estélyeket ad. Így a jó, így a helyes!

– Babszemekkel lövöldözzünk talán? Gránát nélkül nem lehet háborút viselni, éppen úgy kell az, mint a katona!

– Úgy van, persze! És mivel az urakon áll a választás, ők azt választják, hogy te vidd oda a bőrödet, a muníciót meg ők biztosítják. Ugyan, mondd, mennyit kapsz a szemedért? Száz koronát évente? Vagy feltaksálták százötvenre? A többieknek, akiken a hollók csemegéznek, már fizetni sem kell. A nagyságos úr ellenben megkeresi a napi pár ezresét, és a kisujját sem kockáztatja érte! Így már lennék én is hazafi! Eleinte persze úgy volt, hogy megy a harctérre ő is, el is indult parádésan, csinos búcsúztatás volt, de három héttel rá itthon is termett, szerelőkkel és új, fényes gépekkel... Most pedig szilaj beszédek dörög a megyeházán... Küldi a többieket meghalni... És még ő a jószívvel látott vendég a feleségeknél! Teletömi a zsebét, paskolja a lányokat, asszonyokat... Megteheti, egyetlen épkezláb férfi a kerek határban!

Kelletlenül túrte Bogdán az uszító fecsegést, csak az utolsó mondatra hökkent fel. Fékezte magát egy darabig, küzdött a szája szélét perzselő kérdéssel, de végül kibökte:

– A Marcsa... ő is fönn a gyárban?

A púposnak villant a szeme.

– Marcsa? Meghiszem azt! Előmunkás lett! Igaz, úgy tartják, nem volt a kezében hüvely még soha, cserébe azonban a nagyságos úrral...

Reszelős bőrdüléssel kapta el Bogdán a nyakát, benyomta az ádámcsutkáját a torka közepébe, könyörtelen markolással fogva tartotta, szorította, míg a púpos kalimpálva, kékülő arccal, kotyogó szájjal és kidülledő, félelemteli szemmel el nem vágódott. Ekkor aztán Bogdán összekapkodta a cókmókját, és pillantást sem vetve többé Mihályra, de kezében a nyak-meleget őrizve nagy lendülettel, hatalmas léptekkel elindult.

Mit is számít egy ember, aki a porban hörög!? Eggyel több vagy kevesebb...! Ezek mellett lépdelt el így a masírozó csapat tompa hullámozásában, anélkül, hogy odagondolt volna az út menti szürke foltokra, göröngyökre, holt és félholt emberekre, akikkel a halál gurigázik. Tetemeken gázoltak Kielcénél, a szántóföld minden barázdájából kezek nyúltak a levegőbe, vérrel áztatott nadrágszáruk és eltorzult arcok, mintha valamennyi halott fűrná elő magát a gödréből, mert hírért vette a végítéletnek. Az aprócska, piknikus tartarékos hadnagyuk zöldre válva ájuldozott, amikor rátapodva egy félig rohadt orosz mellkasára a tüdőboltozat beszakadt alatta, a lábfeje beszorult, és nem bírta egymaga kiszabadítani. Mosolyogva emlékezett a század öreg bakáinak tréfájára, akik, miközben a tisztecske mézsfehéren teregette egy fának tenyerelve a rókabőrt, kérdezték, „Jó volt a muri, hadnagy úr? Máskor kevesebbet lumpoljon!”

Fehéren izzott az országút a déli verőfényben. A faluban a harang tizenkettőt kongatott, a domb mögül feleletképp felhangzott a gyár dudája. Vékony felhőcske szállt a fásor fölé, Bogdán szaporázta a lépteit, nem is

ment, szaladt immár, nem törődve a verejtékkel, mely csiklandozva kanyargott a tarkóján. Álló esztendeig csak a kórház vegyszeres levegőjét szította, lizol, jodoform karistolta a torkát... Tüdeje kéjesen nyelte a virágzó rét telt, friss illatát, talpa csattogott az úton, mintha ismét a bajtársakkal me-
64 netelne, ütemre. Sebesülésének napja óta az első gyaloglása, az első országút a csatározások óta... Néha úgy tűnt, mintha ágyúk morajlanának messziről... Rövid tusája a púpos brigantival felforraltta a vérét, felkavarta az emlékeit, melyeket a kórházi élet sivársága, mint porréteg, elfedett.

Szinte bánta már, hogy olyan gyorsan elengedte a nyakat... Csak egy perc – és a hitvány féreg nem tátja többé rágalmazó száját! Engedelmesen hajtotta volna félre a fejét, szétterpesztett ujjakkal simítva még egyet az élet arcán, hogy aztán leeső karral összezsugorodjon, ahogy a halálban töpped össze mindenki. Éppen úgy, mint a borzas, nagy, kék szemű orosz, aki elsőnek vitt szívélyes üdvözetlet Bogdán Jánostól Szent Péternek. Nem eresztette el a gigáját, amíg a rángatózást abba nem hagyta, nem bizony! Pedig egészen kedves fickónak tűnt, távolról sem olyan ocsmánynak, mint Mihály! Ám mégis, ellenség, aki a keze ügyébe került... Tisztes sor követte, de csak ezt az egyet fojtotta meg. Agyoncsapott puskatussal, agyonszúrt bajonettel, még a csizmája sarkával is eltiport egyet, aki éppen az ő legkedvesebb komáját ütötte agyon... Többet nem fojtott meg, a kővér orosz volt az első és utolsó, a két keze között tartotta hosszan, megnézhetette magának alaposan, bizonyosan azért emlékszik rá még most is. A többiekről semmi képe, csak szürkészöld egyenruhákat lát, csak a kézítusa lihegése, nyöszörgés, csikorgás és átkozódás hangzavara a fülben... Hányat küldött át a másvilágra? A jóisten csak a megmondhatója! Neki magának épp elég gondot okozott, hogy ne engedje testközelségbe egyiket sem... Aki ott nézdegél, nem sokáig pisloghat!

De mégis! Felbukkan egy ábrázat az emlékezetében, ösztövére meselőrúd, sárga, csattogó agyarakkal a szájában... Vadkan! Igen, mintha tegnap lett volna, áll az orosz falhoz szorítva, feje fölött a fegyverét csóválja, szempillantás, és lesújt a puskatussal! No, de gyorsabb legyen Bogdánál? Nem termelt még olyan, mielőtt lecsapott volna, bordái közé látogatott a bajonett. Ki-be, többször megmártotta benne, végül a falba is beletolta, kis híján letört a hegye... Ez csak azért történhetett, mert túl erősen döfött, teljes erőből, mintha vasat koncolna... Még nem tudta, hogy embert nyársalni nem olyan nehéz ám! Rendkívüli ellenállásra számított, és tátva maradt a szája, hogy a penge milyen lágyan szalad előre, mintha vajba mártódna... Aki ezt még nem próbálta, azt képzelheti, az ember csupa csont és porc, és eszeveszett erővel döf, aztán igyekezhet, hogy a túlfutó fegyverét kiszabadítsa, mielőtt a borzas ördögök kihasználják a védtelenségét! Egészen lazán és könnyedén kell nekiindítani, rövid lökéssel, akkor a szerszám elvégzi a dolgát – igazán csak vissza kell fogni, mint a jó lovat. A legfontosabb azonban: az

ellenséget soha ne tévesszük szem elől! A bajonettet bámulni ugyanolyan hiba, mint a helyet, ahova szúrni akarsz. Mindig, és csakis az ellenfél szemét figyeld! Abból kitalálható, mire készül; támadni, védekezni... És minden mozdulata megelőzhető. Aztán már minden ugyanúgy történik, ahogy az első, agyaras fickónál, az arcuk kisimul, mintha a hideg vas hirtelen lehűtené az összes felindultságukat, csudálkozva kerekítik el a szemüket, és úgy néznek rád, szemrehányóan, „ejnye, te, mit csinálsz”! Ilyenkor rendszerint belekapnak a bajonettba, és teljesen fölöslegesen összevagdadják a kezüket is, mielőtt elvágódnak. Aki itt nem figyel, és hagyja a másikat magára zuhanni, aki tétovázik, és nem rántja ki a pengét villámgyorsan a testből, mikor már tágul a pupilla, egykettőre bajba kerülhet, és csattan valami a fején. Bogdán ezt sokszor megbeszélte a bajtársakkal, amikor kemény harcok szüneteiben megbírálták a többieket, akik ügyetlenkedtek, teszetoszáskodtak, és ezért az életükkel fizettek.

Óriás léptekkel haladt a jól ismert úton, dombra fel, a kastélyhoz. Magától vitték a lábai, mint a jószágot, mely hazafelé tart. Átment a tárva-nyitva álló rácsos kapun, kavicsokat csikordított a lépteivel, de észre se vette, úgy elmerült az emlékeiben. Lónyeringés térítette magához, felütötte a fejét, megállt, meghatottan pillantott a néhány lépésnyire álló istállóra, homályában pedig szeretett szürkéjének csillogó farára. Már letért volna, amikor lenn, messze a tér túlfelén felbukkant egy nőszemély... A gyár felől jött, pirospettyes fejkendőben... Hegyesedő mellei előre feszültek, tág szoknyái kihívó ringással himbálózna jobbra-balra, mint a harang.

Bogdán megdermedt. Marcsa! Nincs még egy lány, akinek ilyen a járása! Elhajította a holmiját és nekiiramodott.

– Marcsa! Marcsa! – hangja átcsendült a nagy udvaron.

A lány oldalvást fordult és hunyorgó szemmel, kíváncsian várt. Három lépésnyire Bogdán lefékezett.

– Marcsa... – suttogta, és a lány arcába nézett.

Látta a szemek nyugtalan rebbenését, a borzadályt, ahogy kiült, a sápadtságot krétafehérre válni, a kezeket az arc elé ugrani, és látta végül Marcsa villogó bokáit, ahogy futva kapdosta a lábát.

Bogdán üveges tekintettel bámult utána. Éppen így, így képzelte a vizionlátást, amióta megérkezett, és Juli, a pályaoőr felesége nem ismerte meg. Csak az mart belé, hogy a lány elszaladt! Nem, erre tényleg semmi oka, ismerhetné Bogdán Jánost, aki nővel soha nem erőszakoskodna. Ha nem tesszik, nem kell így, amilyené lett, meg lehet mondani, és kereshet magának nyugodtan mást, ahogy ő is talál majd magának másik asszonyt.

Ezt meg is szerette volna mondani. Utána szökkent, és már csak néhány méterre voltak a gépháztól, amikor elkapta a lány karját.

– Hová szaladsz? – morgott lihegve. – Csak mond meg, ha már nem akarsz... Mit képzelsz, tán felfallak?

Marcsa riadt bizonytalansággal nézett rá. A férfi már-már megsajnálta, annyira reszketett.

66

– Milyen az arcod? – hallotta az elhaló kérdést.

– Nem megíratam neked, hogy gránát kapott el?! Mit képzeltél, szebb lettem? – Bogdán arca vörösen égett. – Mond csak meg egyszerűen, igen vagy nem! Nem foglak házasságra kényszeríteni! Csak hallani akarom a szádból: kellek vagy nem kellek!

Marcsa hallgatott. Bogdán arcában, fél szemében volt valami, amitől elakadt a lélegzete, és hidegen odamarkolt a beleibe. Lesütve a szemét adogta:

– Még állásod sincs... Hogyan házasodhatnánk? Előbb a nagyságos urat kell megkérdeni, hogy...

Bogdán szeme elé lángfüggöny hullott. Az úr...? Mit hablatyol Marcsa az úrról? A púpos jutott eszébe, és hirtelen érezte, hogy a gazember igazat mondott. A lány feljajdult, ahogy rászorultak a csuklójára Bogdán ujjai.

– A nagyságos úr? – bömbölte a férfi. – Az úrnak semmi keresnivalója köztem és közted. Kellek vagy nem! Erre felelj! Az úrnak semmi dolga velünk!

Marcsa kiegyenesedett. Érződött, hogy visszatér a magabiztossága, az arcbőre kiszínesedett, a szeme csillogott. Gögösen állt, a fejét enyhén hátravetve, ahogy régen is mindig tartotta. Bogdán észlelte a változást, látta, hogy a lány tekintete elfut a válla felett. Elengedte a karját és megfordult. Ahogy sejtette: a gépház felől a nagyságos úr és Tóth, az öreg erdőkerülő tartottak feléjük. Marcsa odaszaladt, lehajolt és megcsókolta az úr kezét.

Bogdán a lába elé bámult, mereven; a kos szegi így le a fejét, mielőtt támad. Hűvös nyugalom szállt a tudatára, a lövészárokban is ezt érezte, amikor jelt adtak a támadásra. Tenyér nehezült a vállára, hátrált egy lépést. Minek ez? A nagyságos úr becsületről beszélt, hazáról és bátorságról, csupa üres semmiről, aminek nincs köze Marcsához. Hagyta, hadd szónokoljon, potyogjanak a szavak, mint az őszi esővíz, potyogjanak, aztán vigye el őket az árokszél. A szeme ide-oda járt, Marcsáról az úrra, aztán az erdőkerülőre, míg nem kíváncsian fennakadt valamin.

Csillogó, nikkelezett gomb... A vadász késen, melyet az erdőkerülő az övébe tűzve hordott, és melyen a nap, mint tükrön, felszikkasztott. Bajonett, gondolta Bogdán, és átcikkant rajta, milyen lenne kirántani, és markolatig beledöfni a ribanc nőszemélybe. De a lány hegyes melle, gömbölyű csípője és duzzadtan omló tarka szoknyája összezavarta. Nővel a háborúban nem akadt dolga, nem igazán tudta, milyen lenne asszonytestbe szúrni.

Visszakanyarodott a tekintete az úrra, és most észrevette, hogy magára haragította konok némaságával.

Csattogtatja a fogát, jegyezte meg magában Bogdán, éppen úgy, mint a hosszú muszka! Elmosolyodott, mert eszébe jutott, hogy a nagyságos úr arca egyszer csak kisimul, és meglepődve, furcsálkodva néz a szemébe. 67

Kihúzta a hátát.

– Marcsával a dolgomat majd csak magam teszem irányba, nagyságos úr. Ez csak reá tartozik és reám – folytatta rekedten, és összehúzott fél szemével az úr arcába nézett. Annak bizony helyén volt a bajsza, finoman pöndörödött mind a két oldalon, egészen egyformán. Hogyan is mondta a púpos? „Az egyik a harctérre megy, és széjjeltépeti a fejét, a másik gránátokat gyárt.” Nem is ostobaság ez, de nem ám!

Az úr közben egészen mérges lett. Bogdán hagyta kiabálni, és csak a vadászkés csillogó gombját nézegette szórakozottan. Csak amikor egyre a nevet, „Maris”, hallotta a füle körül csengeni, figyelt fel újra.

– Maris most nálam van szolgálatban – hallotta. – Jó szívvel vagyok hozzád, Bogdán, tudhatod, a lovak mellé vissza is vehetek, ha úgy akarod, de a Marist hadd békén. Verekedést, hangos szót nem tűrök! Ha még feleségül akar menni hozzád, lelke rajta... De ha nem, akkor is hadd békén! Ha még egyszer meglátom, hogy rángatod, fenyegeted, a pokolba kergetlek! Értetted?

Mint a tajték, szakadt ki Bogdánból:

– A pokolba? – ordította. – A nagyságos úr pokolba akar kergetni? Előbb maga látogasson ki oda! Én onnan jövök, nyolc hónapig üdültem a pokolban, a pofámon láthatja, hogy onnan jövök! Ne adja itt az istápolót, tudjuk jól, hogy a zsebét tömi pénzzel, közben meg küldözget másokat maga helyett meghalni...! Aki gyáván otthon bujkál, ne küldözgessen a pokolba!

Dühe gáttalan áradt, és már egészen úgy beszélt, mint a púpos szocialista, de nem bánta. Láttá az úr eltorzuló arcát, amint ráront, a lovaglópálcát suhanni a levegőben, lecsapni, de a nyakát éró éles ütést már nem érezte. Egyetlen ugrással ott termett, kirántotta a vadászkést a tokjából, és bevágta az úr bordái alá. Nem széles lendülettel, hogy valaki bele tudjon a karjába kapaszkodni, nem, kurta, rövid mozdulattal, lazán és alulról felfelé, ahogy tanulta. Simán, könnyedén süllyedt a kés a húsba.

Aztán minden úgy történt, ahogy mindig. Láttá a nagyságos úr haragtól összegyűrődött arcát hirtelen kisimulni, egészen lágyra és nyugodtra, láttá a táguló szemet meglepődve rápillantani, a szemrehányó kérdéssel, „mit csinálsz, te”? Csak az összecsuklást nem látta már, mert végtelen

magasról, mintha vízesés csapódna rá, ütés reccsent a feje hátulján, pillanatra még elé villant, lángoló keretben, Marcsa arca, aztán a földön vonagló test mellé zuhant.

68 (Fordította: Kállay Kotász Zoltán)

* Latzkó Andor (1876–1943), Budapesten született, irodalmi pályafutását magyarul írt színdarabokkal kezdte. Huszonöt éves korától kezdve - Max Reinhardt rábeszélésére - kizárólag németül publikált. Leghíresebb kötete a *Meinschen im Krieg*, amely a WorldCat katalógus szerint 2015-ig összesen 136 kiadást ért meg

